دوكتور نۇرئەھمەت قۇربان

مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتى

(ئىخۋانۇل مۇسلىمىن)

مۇقەددىمە

ئىخۋانۇل مۇسلىمىن زامانىمىزدىكى ئەڭ چوڭ ئىسلامىي ھەركەتلەردىن بىرى بولۇپ، پرىنسىپ جەھەتتە باشقا ئىسلامىي ھەرىكەتلەرگە ئوخشاش، قۇرئان ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتى ئاساسىدىكى ئىسلامغا قايتىشقا چاقىرىدۇ. ئەمەلىي ھاياتتا ئىسلام قانۇنىنى يولغا قويۇشقا دەۋەت قىلىدۇ. ئىسلام ۋە ئەرەپ رايونلىرىدا ئىلمانىي كېڭەيمىچىلىككە قارشى تۇرىدۇ. ئىخۋانۇل مۇسلىمىننىڭ قۇرۇلغاندىن تاكى دەۋرىمىزگىچە بېسىپ ئۆتكەن مۇساپىسىگە قاراپ چىققان ۋاقتىمىزدا، دۇنيا سىياسىتىنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ نۇرغۇن ئۆزگىرىشلەرنى باشتىن كەچۈرگەنلىكىگە شاھىت بولىمىز. ئىسلام چۈشەنچىسىدە ئاساسەن سىياسىي مەقسەتلەرنى چىقىش قىلىدۇ. ئېتىقاد، ئىبادەت ۋە ئىجتىمائىي مۇئامىلە جەھەتتە مۇقىم بىر پىكىرگە ئىگە ئەمەس. بىز بۇ ئەسەردە ئۇلارنىڭ كېلىپ چىقىشى ۋە تەرەققىيات جەريانى ئۈستىدە قىسقىچە توختىلىپ ئۆتىمىز.

1 ـ قۇرۇلۇشى ۋە ھەسەنۇل بەننا دەۋرىدىكى پائالىيەتلىرى

مۇسۇلمان قېرىنداشلار (ئىخۋان دەپمۇ ئاتايمىز) تەشكىلاتىنىڭ قۇرغۇچىسى ھەسەنۇلبەننا(1949 ـ1906) بولۇپ، ئۇ، مىسىرنىڭ بۇھەيرە ۋىلايىتىدە دۇنياغا كەلگەن. ئوقۇمۇشلۇق بىرئائىلىدە تۇغۇلغان بەننانىڭ دادىسى «ئەل ـپەتھۇررابىبانىي لىتەراتىبى مۇسنەدىل ئىمام ئەھمەد بىن ھەنبەل ئەش ـشەيبانىي» ناملىق ئەسەرنىڭ مۇئەللىپى. بۇنىڭدىن ئۇنىڭ دادىسىنىڭمۇ ئالىم بىر كىشى ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. بەننا دەسلەپكى تەربىيەسىنى ئائىلىسىدە، يەنى دادىسىنىڭ

قولىدا ئالىدۇ. سەككىز ياشقا كىرگەندە «مەھمۇدىيە» كەنتىدىكى قەدىمىي ئۇسۇلدا پائالىيەت ئېلىپ بارىدىغان «مەدرەستۇر رەشادىد دىينىيە»گە ئوقۇشقا كىرىدۇ. ئۇ بۇ يەردە قۇرئاندىن بىر قىسىم سۈرىلەرنى يادلىغاندىن كېيىن كۆپرەك ئەرەپ تىلى ۋە ئەدەبىياتى ھەققىدە باشلانغۇچ بىلىملەرنى ئۆگىنىدۇ. ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي زامانىۋىي ئۇسۇل بويىچە ئوقۇ - ئوقۇتۇش پائالىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بىر مەكتەپنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپ قىسمىغا ئوقۇشقا كىرىدۇ. ئەينى ۋاقىتتا مىسىر ھۆكۈمىتىنىڭ بۇ خىلدىكى ئوتتۇرا مەكتەپلەرنى تاقىۋېتىشى سەۋەبىدىن «بۇھەيرە» ۋىلايىتىنىڭ مەركىزىدىكى «دەمەنھۇر دارۇلمۇئەللىمىن»گە يۆتكىلىدۇ. ئۇ بۇ جەرياندا ئۆزى تۇرۇشلۇق رايوندىكى بەزى خەيرىيەت جەمئىيەتلىرىنىڭ پائالىيەتلىرىگە ئىشتىراك قىلىدۇ. بىر تەرەپتىن ئوقۇش، يەنە بىر تەرەپتىن ئىجتىمائىي پائالىيەتلەرگە قاتنىشىش بىلەن بىرگە «ھەسسافىيە» تەرىقىتىگە ئەزا بولىدۇ ۋە تەرىقەتنىڭ پىرى ئابدۇلۋاھاب ئەل - ھەسسافىيگە قول بېرىپ، ئۇنىڭغا مۇرىت بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن تەسەۋۋۇپ تەرىقەت ئۇنىڭ كۆڭلىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالىدۇ. بۇنىڭ نەتىجىسىدە «ماھمۇدىيە» رايونىدا «جەمئىيەتۇل ھاسسافىيە ئەل -خەيرىيىيە» ۋە «شۇببانۇل مۇسلىمىن» ھەرىكىتىنىڭ قۇرۇلۇشىدا ئاكتىپ رول ئوينايدۇ. ئۆز يۇرتىدا ئوقۇش ئىشلىرىنى تاماملىغان بەننا، 1927 - يىلى قاھىرەگە كېلىپ «كىچىك ئەزھەر»مۇ دەپ ئاتىلىدىغان «دارۇل -ئۇلۇم»غا ئوقۇشقا كىرىدۇ. ئۇ بۇ يەردە بىر تەرەپتىن ئوقۇپ، يەنە بىر تەرەپتىن دادىسىنىڭ سائەت رېمونت قىلىش دۇكىنىدا ئىشلەپ ئائىلە ئىشلىرىغا ھەمدەم بولۇشتىن سىرت، ئىجتىمائىي پائالىيەتلەرگە ئىشتىراك قىلىشنى قولدىن بەرمەيدۇ.[1]

بەننا قاھىرەگە كەلگەندىن كېيىن ئەنگلىيە مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ مىسىر جەمئىيىتىگە ئېلىپ كەلگەن ماددى ۋە مەنىۋىي بۇزغۇنچىلىقلىرىنى كۆزىتىدۇ. بۇنىڭغا قارشى تۇرۇش ئۇچۇن ئويلىنىدۇ. جەمئىيەتتە تونۇلغان كىشىلەرنى زىيارەت قىلىدۇ. ئۇلار بىلەن پىكىرلىشىدۇ. ئاخىرىدا ئۇ دەۋرنىڭ تونۇلغان ئالىملىرىدىن ۋە ئەزھەر شەيخلىرىدىن مۇھەممەد سەئىد، يۇسۇف ئەد -دەۋجى، ئابدۇلئەزىز چاۋىش ھەمدە مۇھەممەد رېشىد زىزا قاتارلىق كىشىلەرنى غەلىبىلىك ھالدا بىر يەرگە جەم قىلىدۇ. «دارۇل -ئۇلۇم»دا ئوقۇغۇچىلىقى داۋاملاشقان مۇددەت ئىچىدە

(1) ئىبراھىم ئەل بەييۇمىي ئەل غەنىيم، «ھەسەنۇل بەننا»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 16 - توم، 307 - بەت. مۇھەممەد ئەمارە، «ئەل - ئىمام ئەش - شەھىد ھەسەن ئەل - بەننا»، 2006 - بىرىنجى نەشرى، 3 - 5 - بەتلەر.

ئاممىۋى پائالىيەتلىرىنى ئىزچىل داۋاملاشتۇرۇدۇ. جەمە ۋە مەسجىدلەردە ۋەز ئېيتىش ئارقىلىق خەلقنى زۇلۇمغا ۋە تاجاۋۇزچىلىققا قارشى تۇرۇشقا ئۈندەيدۇ. چايخانىلاردا پائالىيەت ئورۇنلاشتۇرۇپ، مۇنەۋۋەر ئالىملارنىڭ لىكسىيە سۆزلەش پائالىيەتلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇدۇ. ئۆزى بۇ خىل پائالىيەتلەرنى ئاكتىپچانلىق بىلەن داۋاملاشتۇرىدۇ ۋە نۇتۇق سۆزلەيدۇ.[2]

بەننا «دارۇل -ئۇلۇم»دىكى ئوقۇشنى ئاخىرلاشتۇرغاندىن كېيىن، چەتئەلگە چىقىپ بىلىم ئاشۇرۇشنى ئارزۇ قىلغان بولسىمۇ، ھۆكۈمەتنىڭ مۇناسىۋەتلىك قانۇنىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشى تۈپەيلى نىيىتىدىن يېنىپ ئوقۇتقۇچىلىق قىلىش قارارىغا كېلىدۇ. ئەپسۇس ئۇنىڭ ئۈمىدىنىڭ ئەكسىچە قاھىرەدە ئەمەس، ئىسمائىلىيەدىكى بىر مەكتەپكە ۋەزىپىگە تەيىنلىنىدۇ. ئۇ بۇ يەردە يەنە بوش تۇرمايدۇ. جەمە ۋە چايخانىلاردا خەلقنى ئويغۇتۇش خاراكتېرلىك نۇتۇقلارنى سۆزلەيدۇ. نىھايەت 1928 - يىلى 3 - ئايدا ئۆيىدە بىر يەرگە جەم بولغان بىر گۇرۇپپا كىشى بىلەن ئىسلام دەۋاسى ئۈچۈن ھايات ۋە ماماتتا بىرگە بولۇش قەسەمى ئىچىشىپ، «مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتى»نىڭ ئۇلىنى قۇرۇپ چىقىدۇ. بۇ تەشكىلات، «جەمئىييەتۇل ئىخۋانىل مۇسلىمىين» دېگەن نام بىلەن رەسمىيلىشىدۇ. بەننا ئىسمائىلىيەدە تۇرۇۋاتقان مەزگىلدە دىني زاتلار، تەرىقەت شەيخلىرى ۋە جەمئىيەت ئەرباپلىرى بىلەن ئۇچرىشىش ۋە جەمئىيەتنىڭ ھەر قايسى قاتلاملىرىغا سىڭىپ كىرىش ئارقىلىق دەۋاسىنىڭ ماھىيىتىنى تونۇشتۇرىدۇ. بەننانىڭ ئالتە يىللىق ئىسمائىلىيەدىكى ھاياتى «مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتى»نىڭ مۇھىم باسقۇچلىرىدىن بىرىنى تەشكىل قىلىدۇ. بۇ ئەسنادا قاھىرىدە پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان «جەمئىيەتۇت تەھزىيب ئەل - ئىسلامي» نامدىكى بىر ياشلار ئۇيۇشمىسى بەننانىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ، مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتىغا قوشۇلۇپ كېتىش قارارى ئالىدۇ. رەھبەرلەر مەسلەھەتلىشىپ، 1933 - يىلى بۇ تەشكىلاتنىڭ باش شتابىنى قاھىرەگە يۆتكەشنى قارار قىلىدۇ. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن بەننامۇ ئائىلىسى بىلەن بىرلىكتە قاھىرەگە يۆتكىلىپ كېلىدۇ. ئوقۇتقۇچىلىق خىزمىتىنىمۇ ئاقساتىماي داۋاملاشتۇرۇدۇ.[3] 1933 - يىلغىچە سۇۋەيش قانىلى رايونىدا پائالىيەت ئېلىپ بارغان بۇ تەشكىلات شۇ يىلنىڭ ئاخىرلىرىدىن ئېتىبارەن مەملىكەت مىقياسىدا

(2) ئىبراھىم ئەل بەييۇمي ئەل غەنىيم، «ھەسەنۇل بەننا»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 16 - توم، 307 - بەت.

(3) ئىبراھىم ئەل بەييۇمي ئەل غەنىيم، «ھەسەنۇل بەننا»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 16 - توم، 307 - بەت.

تەشكىلاتلىنىپ، پائالىيەتلىرىنى مەملىكەت خاراكتېرلىك خىزمەتكە ئايلاندۇرىدۇ. ھەتتا بىر يىل ئىچىدە تارماق شۆبىلىرىنىڭ سانى ئەللىكتىن ئېشىپ كېتىدۇ.[4] بۇ جەرياندا بەزى جايلاردا مەسجىد قۇرۇلۇشى ۋە توقۇمىچىلىق فابرىكىسى قۇرۇلۇشنى ئەمەلىيلەشتۈرۈپ خەلقنىڭ ماددى ۋە مەنىۋىي تۇرمۇشىنىڭ يۇقۇرى كۆتۈرۈلۈشنى ئالغا سۈرىدىغان پائالىيەتلەرنى ئېلىپ بارىدۇ. بۇ ئەسنادا تەشكىلات دىنىي، ئىجتىمائىي،مەدەنىي، ئىقتىسادىي ۋە ھەر خىل تىپتىكى تەنتەربىيە ئىشلىرىغا كۆڭۈل بۆلىدۇ. ھەتتا بۇ خىل پائالىيەتلەر تەشكىلات نىزامنامىسىغا كىرگۈزۈلىدۇ. بۇ خىل پائالىيەتلەرنىڭ تېز تەرەققى قىلىشىدىكى تۈپ سەۋەپ، ئەزالارنىڭ مىسىر جەمئىيىتىدە ئادىل بىر مۇھىت يارىتىش ۋە باشقىلارغا ئۈلگە بولۇش روھىنىڭ يۇقۇرى بولۇشىدا ياتىدۇ.[5]

تەشكىلات سۇرىيە،لىۋان ۋە فەلەستىن قاتارلىق مەملىكەتلەردىمۇ تەشكىلى ئاپپاراتلىرىنى قۇرۇپ چىقىدۇ ۋە ئاكتىپ خىزمەتكە كىرىشىدۇ. مەزكۇر رايۇنلاردىكى تەشكىلات مەنسۇپلىرى ئوخشاش بولمىغان ئۇسۇللار بىلەن جامەلەردە ۋە باشقا ئاممىۋىي پائالىيەت سورونلىرىدا خەلققە نوتۇق سۆزلەشكە باشلايدۇ.

1933- يىلدىن ئېتىبارەن يىللىق ئومومى قۇرۇلتايلارنى چاقىرىشقا ۋە ستراتېگىيەلىك پىلانلارنى تۈزۈپ چىقىشقا باشلايدۇ. 1933- يىلى 5-قېتىملىق قۇرۇلتايدا ھەسەنۇلبەننا تەشكىلات قۇرۇلغانلىقىنىڭ 10-يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن تەشكىلاتنىڭ غايىسى، چاقىرىقى ۋە پائالىيەتلىرىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ. بۇ دەۋردە ئىخۋان ھەركىتىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان «ئەلئىخۋانۇلمۇسلىمىين» ناملىق ھەپتىلىك گېزىت ۋە «ئەننەزىير» ناملىق تەشكىلات ژورنىلى نەشر قىلىنىشقا باشلايدۇ. فېروفېسسور مۇھىببۇددىن ئەلخەتىيب (1886 1969-) بۇ گېزىتنىڭ مۇدىرلىقىغا تەيىنلەنىدۇ. بۇنىڭغا ئەگىشىپ ”ئەششھاب“ قاتارلىق بىر قىسىم گېزىت -ژورناللار نەشر ھاياتىغا كىرىپ كېلىدۇ.

ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى باسقۇچىدا مىسىر ھۆكۈمىتى ئىنگلىزلارنىڭ ھىمايىسى بولۇپ ئۇرۇشقا كىرىشكە مەجبۇرلىنىدۇ. بۇ ئىشقا قارشى چىققان ئىخۋانۇلمۇسلىمىين مەنسۇپلىرى ھۆكۈمەت تەرىپىدىن تەقىپ ئاستىغا ئېلىنىدۇ. خۇسۇسەن ئىنگلىز ھۆكۈمىتىنىڭ بېسىم ئىشلىتىشى بىلەن يەرلىك ھۆكۈمەت ھەسەنۇل بەننا قاتارلىق

(4) ھازىرۇل ئالەمىل ئىسلامىي، «

(5) ئىبراھىم ئەل بەييۇمىي ئەل غەنىيم، «ھەسەنۇل بەننا»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 16 - توم، 308 - بەت.

تەشكىلاتنىڭ ئالدىنقى ئورۇندىكى رەھبەرلىرىدىن بەزىلىرىنى بىر نەچچە قېتىم قولغا ئالدۇ.[6] تەشكىلات ئەنگىلىزلارنىڭ سىيونىست گۇرۇپپىلار بىلەن بىرلىشىپ ئۇلارنى قۇراللاندۇرۇۋاتقانلىقىنى،ئاخىرىدا يەھودىيلارنىڭ فەلەستىن تۇپراقلىرىنى ئالقىنىغا كىرگۈزۈش ئارقىلىق ئۇ يەردە دۆلەت قۇرىدىغانلىقىنى تونۇپ يەتكەن ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن 1940-يىلى ئەنگىلىزلەرنى مىسىر زېمىنىدىن قوغلاپ چىقىرىش ۋە فەلەستىننى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن مەخپىي ھالدا بىر مۇجاھىتلار قوشۇنى تەشكىللەشنى قارار قىلغان ئىدى.

ئىخۋان ھەركىتىنىڭ ئاخىرقى ۋە ئالتىنچى قۇرۇلتىيى 1941-يىلى ئۆتكۈزۈلدى. شۇ كۈندىن ئېتىبارەن كېيىن «قۇرغۇچى ھەيئەتلەر يىغىنى» قۇرۇلتاي سۈپىتىدە قوبۇل قىلىندۇ. بۇ يىغىن يۈز كىشىلىك بىر ھەيئەتتىن تەركىپ تاپقان بولۇپ، بۇ كىشىلەرنى ھەسەنۇلبەننا شەخسەن ئۆزى تالللىغان ئىدى.

ئەينى ۋاقىتتا تاقىلىپ قالغان «ئىخۋانۇل مۇسلىمىن» ژۇرنىلى 1942 - يىلدىن ئېتىبارەن ئىككى ھەپتىدە بىر نەشر قىلىنىشقا باشلىنىدۇ. 1944 - يىلى ئېلىپ بېرىلغان سايلامدا مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتىغا مەنسۇپ 6 كىشى نامزاتلىققا كۆرسىتىلگەن بولسىمۇ غەلىبە قىلالمىغان ئىدى.[7]

1945 - چاقىرىلغان ئومۇمى قۇرۇلتايدا ھەيئەت ئەزالىرى ھەسەنۇلبەننانى تەشكىلاتنىڭ رەئىسلىكىگە سايلاپ چىقىدۇ ۋە بۇ سايلامدا ئۇنىڭغا ئۆمۈر بويى رەئىس بولۇش ھوقۇقى بېرىلىدۇ. سايلامدىن كېيىن بەننا مىسىردىكى مۇستەملىكىچى ئەنگىلىز ئەسكەرلىرىنى قوغلاپ چىقىرىش ئۈچۈن جىھاد سەپەرۋەرلىكى ئېلان قىلىدۇ. بۇنىڭدىن كېيىن تەشكىلات ئىچكى ۋە تاشقى دۈشمەن ئۇنسۇرلارنىڭ ئوچۇق نىشانىغا ئايلىنىپ قالىدۇ.[8]

1947 - يىلى ھەسەنۇلبەننا رەھبەرلىكىدە بىر توپ خەلق ئاممىسى ئەزھەردىن باشلانغان بىر نامايىش ئۇيۇشتۇرۇدۇ. 1948 - يىلىنىڭ باشلىرىدا ئىخۋان تەشكىلاتى مىسىر ھۆكۈمىتى ۋە باشقا ئەرەپ دۆلەتلىرىدىن يەھۇدىيلارغا قارشى جىھاد ئېلان قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ. مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتى مەنسۇپلىرى 1948-يىلى فەلەستىن ئۇرۇشىغا ئالاھىدە بىر ھەركەت ئەترىتى بىلەن قاتناشىدۇ. شۇنىڭ بىلەن

(6) ئىبراھىم ئەل بەييۇمي ئەل غەنىيم، «ھەسەنۇل بەننا»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 16 - توم، 308 - بەت.

(7) ئىبراھىم ئەل بەييۇمي غەنىيم، «ئىخۋانۇل مۇسلىمىن»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 21 - توم، 581 - بەت.

(8) ئىبراھىم ئەل بەييۇمي ئەل غەنىيم، «ھەسەنۇل بەننا»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 16 - توم، 308 - بەت.

قورچاق ھۆكۈمەت مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتىنى قانۇنسىز تەشكىلات دەپ ئېلان قىلىدۇ.[9] 1948 - يىلى فەلەستىن ۋە سىيونىزىم مەسىلىسىدىكى پىكىرلىرى ئەنگلىيە ۋە ئامېرىكىغا ئوخشاش بىر قىسىم غەرپ دۆلەتلىرىنىڭ ئاشكارا قارشىلىقىغا ئۇچرايدۇ. بۇ دۆلەتلەرنىڭ قاھىرەدىكى ئەلچىخانىلىرى مىسىر دۆلىتىگە بېسىم ئىشلىتىدۇ ۋە مىسىر ھۆكۈمىتىمۇ شۇنىڭغا ئاساسەن تەشكىلاتنى« دۆلەتكە قارشى ھەرىكەت» دەپ قاراپ، تەشكىلاتنىڭ تارقىتىۋېتىلىشىنى ۋە ئۇلارنىڭ مال -مۈلكىنى مۇسادىرە قىلىشنى قارار قىلىدۇ. 1948 - يىلى 9- ئايدا ئېچىلغان تەشكىلاتنىڭ 20-يىللىقىنى تەبرىكلەش يىغىنىدا تەشكىلاتنىڭ 20 - يىللىق خىزمىتىنى خۇلاسىلىغان ھەسەنۇلبەننا «مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتى»نىڭ مىسىردىكى تارماق شۆبىلىرىنىڭ سانىنىڭ 2مىڭغا، سۇداندا 50كە يەتكەنلىكىنى، شەرقى ئىيوردانىيە، پاكىستان، سۈرىيە ۋە ئىراندا تارماق شۆبىلىرىنىڭ سانىنىڭ بارغانسىرى كۆپىيىۋاتقانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ.[10]

مىسىر ھۆكۈمىتى 1949 - يىلى 1 - ئاينىڭ 12 - كۈنى تەشكىلاتنى يەنە تاقىۋېتىدۇ. بۇ ھادىسىدىن كېيىن ھەسەنۇلبانانا ئۆزى قۇرغۇچىلىرىدىن بىرى بولغان «شۇببانۇل مۇسلىمىن» تەشكىلاتى ئىچىدە تۇرۇپ پائالىيەت كۆرسىتىشكە باشلايدۇ.[11] بۇ قارار خەلقنىڭ قارشىلىقىغا ئۇچرايدۇ ۋە 20 كۈندىن كېيىن مىسىرنىڭ دۆلەت مىنىستىرى ماھمۇت فەھمى ئەننۇقراشى تەشكىلاتچى بىر ياش تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلىدۇ. نۇقراشىدىن كېيىن ھاكىمىيەت بېشىغا كەلگەن ئىبراھىم ئابدۇلھادى مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتىغا ئېغىر دەرىجىدە زەربە بېرىشكە باشلايدۇ. ئۇلارغا قارشى ئېچىنىشلىق جازالار يۈرگۈزىدۇ. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن 4 مىڭ كىشىنى قولغا ئالىدۇ.[12] بۇ مەزگىلدە ھەربىي لاگېردا تۇرۇۋاتقان مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتىنىڭ ئەزالىرى قىلغان ئىشلىرىغا مەيۈسلىنىش ياكى پۇشايمان قىلىش ئۇيىاقتا تۇرسۇن، لاگېر مەيدانىنى مەسجىد، مەدرىسە، تەشكىلاتنىڭ كېڭەش پالاتا مەجلىسى ۋە بىر خىل ھەربىي مەشىق ساھەسىگە ئايلاندۇرۇۋېتىدۇ.[13] بەننا 1949 - يىلى2 - ئاينىڭ 12 - كۈنى ئاخشىمى بۇ تەشكىلاتتىن چىقىپ ماشىنىسى

(9) ئىبراھىم ئەل بەييۇمىي ئەل غەنىيم، «ھەسەنۇل بەننا»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 16 - توم، 308 - بەت.

(10) ئىبراھىم ئەل بەييۇمىي غەنىيم، «ئىخۋانۇل مۇسلىمىن»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، ٢١ - توم، ٥٨١ - بەت.

(11) ئىبراھىم ئەل بەييۇمىي ئەل غەنىيم، «ھەسەنۇل بەننا»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، ١٦ - توم، ٣٠٨ - بەت.

(12) ئىبراھىم ئەل بەييۇمىي غەنىيم، «ئىخۋانۇل مۇسلىمىن»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 21 - توم، 581 - بەت.

(13) يۇسۇف قەرداۋى، تەربىيەتۇل ئىسلام، 75 - بەت.

بىلەن ئۆيگە كېتىۋاتقاندا، ھۆكۈمەت مەخپى ئورۇنلاشتۇرغان ساقچىلار تەرىپىدىن ئوققا تۇتۇلىدۇ. بۇ ۋەقەدە ئېغىر يارىلانغان بەننا، داۋالاش ئۈنۈم بەرمەي ھاياتقا كۆز يۇمىدۇ.[14]

ھەسەنۇلبەننا مىسىرنىڭ يوقسۇللۇق ۋە سىياسىي جەھەتتىكى زەئىپلىشىپ كېتىشىنىڭ ئاساسى سەۋەبىنى ئىسلام دىنىنىڭ قائىدە - قانۇنىيەتلىرىگە بويسۇنۇشنىڭ بوشاپ كېتىشىگە باغلايدۇ. غەرپنى قارغۇلارچە تەقلىد قىلىش، غەرپ مەدەنىيىتىنىڭ تەسىرىدە ئىسلامدىن يىراقلىشىپ ئۆزلىرىنىڭ تارىخ ۋە مەدەنىيەت مىراسلىرىنى ئىنكار قىلىش نەتىجىسىدە جەمئىيەتنى ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان كىملىك كىرىزىسلىرىگە ئىتتىرىشىنىڭ كەلتۈرگەن زىيانلىرىنى پاش قىلىدۇ. بۇ يولدا ئىسلام ھەقىقەتلىرىنى توغرا رەۋىشتە جەمئىيەتنىڭ ھەر قايسى قاتلاملىرىغا يەتكۈزۈشكە تىرىشىدۇ. ئىسلام دىنىنى بىر پۈتۈن ھالدا ھايات نىزامى دەپ قارايدۇ. سەلەپىيلىك مەيدانىدا تۇرۇپ، ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسى مەنبەسىنىڭ قۇرئان ۋە سەھىھ ھەدىسلەر ئىكەنلىكىنى تەكىتلەيدۇ. مۇسۇلمانلارنى ئوخشاش بولمىغان تارىخىي باسقۇچلاردا ئىسلام دىنىغا ئارىلىشىپ قالغان خاتا كۆز قاراش، بىدئەت ۋە خۇراپاتلىقلارغا قارشى سەگەك بولۇشقا ئۈندەيدۇ. ھەقىقى ئىسلام دىنىنىڭلا زامانىۋىلاشقان دۇنيانىڭ ئېھتىياجلىرىغا جاۋاپ بېرەلەيدىغانلىقىنى ئېلان قىلىدۇ. ئۆزى باشلامچىلىق قىلىۋاتقان بۇ تەشكىلاتنىڭ بارلىق قاتلاملىرىدا مانا مۇشۇ ھەقىقەتنى ئىسپاتلاشقا تىرىشىدۇ.[15] بۇ يەردە بەننانىڭ بىر تەرەپتىن سەلەپىيلەك دەۋاسى قىلىشى، يەنە بىر تەرەپتىن تەرىيقەتكە كىرىپ بىر تەرىيقەت شەيخى سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا چىقىشى بەزى كىشىلەرنى ئويغا سالماي قويمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە پىششىپ يېتىلمەي ۋە ساغلام بىر زېمىن ھازىرلىماي تۇرۇپ، دۆلەتنىڭ سىياستىگە بەزەن ئاستىرتتىن بەزەن ئاشكارا ئارىلىشىش پوزۇتسىيەسىنى مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتسىزلىكلىرىدىن بىر قىسمى دەپ قاراشقا بولىدۇ.

ھەسەنۇلبەننانىڭ پىكرى بويىچە ئېتىقاندا ئەۋلىيالار ئىلاھىي كۈچ ۋە قۇدرەتكە ئىگە ئەمەس. ئۇلار ھېچكىمگە پايدا ۋە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. بۇنداق كۈچ پەقەتلا ئاللاھنىڭ ئىلكىدە بولىدۇ. قەبىر زىيارىتى قانۇنلۇق بىر ئىش بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىدىن ھېسابلىنىدۇ. لېكىن قەبىردە ياتقان كىشىدىن

(14) ئىبراھىم ئەل بەييۇمىي ئەل غەنىيم، «ھەسەنۇل بەننا»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 16 - توم، 308 - بەت.
(15) ئىبراھىم ئەل بەييۇمىي ئەل غەنىيم، «ھەسەنۇل بەننا»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 16 - توم، 308 - بەت.

ياردەم سوراش، مەدەت تىلەش، ئۇنىڭ روھىغا ئاتاپ قان قىلىش، ئۇنىڭ ۋەقە - ھادىسىلەرگە تەسىر كۆرسىتىشىنى ئۈمىد قىلىش قاتارلىقلار بىدئەت ھېساپلىنىدۇ. ئىلىم ۋە ھېكمەت مۇسۇلمانلارنىڭ يوْقىتىپ كەتكەن مىلى ھېساپلىنىدۇ. ئۇنى نەدىلا بولمىسۇن تېپىپ ئېگە بولۇشى كېرەك. ئەقىل بىلەن دىنى ئاڭ ئوتتۇرىسىدا بەزىدە ئىختىلاپ چىقىپ قېلىشى مۇمكىن. لېكىن بۇ ئىختىلاپ كەسكىن ۋە ھەقىقى تېمىلاردا ھەر دائىم بىرلىشەلەيدۇ. ھەقىقى ئىلىم بىلەن ئوتتۇرىغا قويۇلغان ھېچقانداق نەتىجە دىنغا قارشى كەلمەيدۇ. ئەگەر ئوتتۇرىدا بىر ئىختىلاپ كۆرۈلسە، خام ئىلىمنى ئەمەس، كەسكىن ھەقىقەتنى مۇۋاپىق شەكىلدە ئىزاھلاش كېرەك. مەسىلىنىڭ ئەسلى ماھىيىتىنى تەكشۈرۈپ كۆرمەستىن ئۇنى مەخپىي بىر كۈچكە باغلاپ چۈشۈنۈش ئىنسانلارنى ھورۇنلۇققا ئېلىپ بارىدۇ. ۋەقە - ھادىسىلەرنىڭ غەيبىي ياكى مېتافىزىكىلىق تەرىپىنى ئىنكار قىلىش بىئولوگىيەلىك ماتېرىيالىزىمچىلارنىڭ ئىشى. مۇسۇلمانلار ئەقىل بىلەن غەيبنى، ئىلىم بىلەن مېتافىزىكىنى بىرلەشتۈرۈپ ماڭىدۇ. ئىسلام ماددىغا ئەھمىيەت بېرىدۇ. لېكىن ئۇنىڭغا قۇل بولۇشنى رەت قىلىدۇ. بۇ ھەقتە بەزى كىشى ۋە كىشىلەر توپى تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلغان سەلبىي ئۆرنەكلەر ۋە مۇستەسنا ۋەقەلە ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ.[16]

ھەسەنۇلبەننا مودېرن دەۋر ياراتقان ئىدىئولوگىيەلەر، بولۇپمۇ ئەرەپ مىللەتچىلىكى ئۈستىدە توختىلىدۇ. ئىسلامنىڭ ئىرقچىلىقنى كەسكىن ھالەتتە رەت قىلىدىغانلىقنى تەكىتلەيدۇ. مىسىر ئۈچۈن خىزمەت قىلىشنىڭ ئومۇمىي مۇسۇلمانلار جۇغراپىيەسىنىڭ بىر پارچىسى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ھېساپلىنىدىغانلىقنى ئېيتىدۇ. ئۇنىڭ پىكرى بويىچە بولغاندا مۇسۇلمانلارنىڭ ۋەتىنىنىڭ چېگراسىنى ئىمان بىرلىكى بەلگىلەيدۇ. لېكىن غەرپ مىللىيەتچىلىكىنىڭ ۋەتەن ئېڭىنى جۇغراپىيەلىك رايون كۆز قارىشى بەلگىلەيدۇ. ئىسلام مىللەتلىرى ئوتتۇرىسىدا ئادالەتنى بەرپا قىلىش ئاساسى پىرىنسىپ ھېسابلىنىدۇ. بىر مۇسۇلمان مىللىي يىلتىزلىرى ئۈستىدىن تۇرمۇشنى داۋاملاشتۇرالمايدۇ. بۇ سەۋەپتىن باشقا ئىرقتىن بولغان بىرىگە زۇلۇم قىلالمايدۇ. خۇلاسىلاپ ئېيتقاندا ئاداۋەت، دۈشمەنلىك ۋە ئىرقچىلىق ئۈستىگە قۇرۇلغان مىللىيەتچىلىك چۈشەنچىسىنى رەت قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىرگە بەننا، ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان ھەر مىللەتنىڭ ئۆزلىرىگە خاس بەزى تۇرمۇش ئالاھىدىلىكلىرىنىڭ بارلىقى ئىنكار قىلمايدۇ. ئىسلامنىڭ ئاساس پىرىنسىپلىرىغا

(16) ئىبراھىم ئەل بەييۇمىي ئەل غەنىيم، «ھەسەنۇل بەننا»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 16 - توم، 308 - بەت.

زىت بولمىغان ئەھۋال ئاستىدا بۇنى داۋاملاشتۇرۇشقا بولىدۇ. بەزى مىللەتلەر بەزى جەھەتلەردىن ئۈستۈن ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە بولۇشى مۇمكىن. تارىختا بۇ خىل ئارتۇقچىلىقلار مۇسۇلمانلارنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن خىزمەت قىلغان. ئەسلىدە ئىنسانىيەت دۇنياسىنى غەرب ۋە شەرق دەپ ئايرىش توغرا ئەمەس. غەرىبپەچىلىك ئۆتكۈنچى بىر شوئار. بۇنداق ئايرىمچىلىق ئەسلىدە غەربپلىكلەرنىڭ ئىشى. لېكىن مۇسۇلمانلار پۈتۈن دۇنيا ئىنسانلىرىنى بىر ئائىلە كىشىلىرى دەپ قارايدۇ.[17]

خۇسۇسەن ھەسەنۇل بەننا «دەۋەتۇنا» ناملىق ئەسىرىدە يۇقۇرىقى پىكىرلىرىنى ناھايىتى ئېنىق ئوتتۇرىغا قويىدۇ. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر دەۋىتىمىز ۋەتەنپەرۋەرلىك ھېساپلىنىدىغان بولسا، يەنى ۋەتەنپەرۋەرلىك ۋەتەن تۇپراقلىرىنى سۆيۈش، ئۇنىڭغا مېھرى - مۇھەببەت باغلاش، ئۇنىڭغا مەپتۇن بولۇش ۋە ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلۈشتۇر، دەپ قارالسا، ئۇنداق قىلىش مەلۇم جەھەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا ئىنساننىڭ تەبىئىتىدە بار بولغان بىر خىل ئالاھىدىلىكتۇر. مەلۇم جەھەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا ئىسلام دىنىمۇ ئىنسانلارنى بۇنىڭغا بۇيرىيدۇ. مەسىلەن پۈتۈن بارلىقىنى ئىسلام يولىدا پىدا قىلغان بىلال ھەبەشى (ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن) مەدىنىدە ئىكەن مەككىگە بولغان سۆيگۈسىنى قوشاق قوشۇپ ئىپادىلەيدۇ. بۇنى ئاڭلىغان رەسۇلۇللاھ مەككىنى ئېسىل جاي دەپ ماختاپ ئۇنىڭ سۆزىنى قوللايدۇ. ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىتى سەۋەبىدىن يىغلاپ كېتىدۇ. بەننا يەنە «ئەگەر ۋەتەنپەرۋەرلىك ئۇ ۋەتەننى مۇستەملىكىچىنىڭ قولىدىن قۇتۇلدۇرۇش يولىدا بار كۈچى بىلەن ئىشلەش، ئۇنى ھۆرلۈككە ئېرىشتۈرۈش، ئۇ يەردىكى ئىنسانلارنىڭ قەلبىگە ئىززەت ۋە ئەركىنلىك تۇيغۇلىرىنى يىلتىز تارتقۇزۇش بولىدىغان بولسا، بىز يەنە ئۇلار بىللىمىز. ۋەتەنپەرۋەرلىك يۇرتۇمىزدىكى ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى بىر مەركەز ئۈستىدە كۈچەيتىش ۋە ئۇلار ئۈچۈن پايدىلىق بولغان بۇ يولدا خىزمەت قىلىشقا ئۈندەش بولسا، بىز يەنە ئۇلار بىلەن بىرلىشەلەيمىز. چۈنكى ئىسلام دىنى بۇ ئىشنى ھەر بىر مۇسۇلمان ئۈچۈن پەرز دەپ كۆرسەتكەن. ئەگەر ۋەتەنپەرۋەرلىك يۇرتىمىزنى پەتھ قىلىش، ئۇنى باشقۇرۇش بولىدىغان بولسا بۇنىمۇ ئىسلام دىنى پەرز قىلغان. چۈنكى پەتھ قىلغۇچى مۇسۇلمانلار يەر يۈزىنىڭ ئەڭ ئەۋزەل گۈللەندۈرگۈچىلىرى ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر ۋەتەنپەرۋەرلىك، ۋەتەننى تۈتقا قىلىپ تۇرۇپ، خەلقنى بىر - بىرىنى ئۆلتۈرگۈزىدىغان، بىر - بىرى بىلەن تايىنى يوق

(17) ئىبراھىم ئەل بەييۇمي ئەل غەنىيم، «ھەسەنۇل بەننا»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 16 - توم، 309 - بەت.

سەۋەبلەر بىلەن جىدەلگە سېلىپ، بىر - بىرىگە دۈشمەنلىك قىلدۇرىدىغان، بىر - بىرىگە ھىلە -مىرىكىرلەر بىلەن تۇزاق قۇردۇرىدىغان، بىر - بىرىنى يوقىلاڭ ئىشلار بىلەن مەشغۇل قىلىپ، شەخسىيەتچىلىك قاتارلىق يامان ئىپقىملارغا بۆلۈش بولسا، مانا بۇنداق ۋەتەنپەرۋەرلىكتە ھېچقانداق پايدا يوق. ئۇلار بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدىكى پەرق شۇكى بىزنىڭ ۋەتەن چۈشەنچىمىز ئېتىقادىمىزدۇر. ئۇلارنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىكى بولسا، جۇغراپىيەلىك چېگرالاردىن ئىبارەتتۇر. نەدە بىر مۇسۇلمان بولسا، ئۇ يەر بىزنىڭ ۋەتىنىمىز. بىز ئۇنىڭ ھوقۇقىنى قوغدايمىز. مۇقەددەساتلىرىغا ھۆرمەت قىلىمىز. ئۇنى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن جىھاد قىلىمىز. ئۇلار بىزنىڭ قېرىندىشىمىز».[18]

2 - تەشكىلاتنىڭ ھەسەنۇل بەننادىن كېيىنكى پائالىيەتلىرى

مۇسۇلمان قېرىنداشلا تەشكىلاتى مىسىردا 1950- يىلى ھەربى قوماندان نەھھاسنىڭ دۆلەت مىنىستىرلىقىغا يۈكسىلىشىنى قوللاپ - قۇۋۋەتلىدى. نەھھاس خىزمەتكە تەيىنلەنگەندىن كېيىن مۇسۇلمان قېرىنداشلار ھەرىكىتىنىڭ يۈكىنى يېنىكلەتتى. يەنى، بىر قارار چىقىرىپ ئىلگىرىكى قارارنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقىنى ئېلان قىلدى. مۇسۇلمان قېرىنداشلار بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ «ئەد - دەۋە» ژۇرنىلىنى نەشر قىلىشقا باشلىدى. بۇ مەزگىلدە مىسىردا مەيدانغا كەلگەن ئەڭ مۇھىم ھادىسەلەردىن بىرسى ئىنگلىزلارنىڭ مىسىردىن چىقىپ كېتىشى ئىدى. بۇ باسقۇچتا مۇسۇلمان قېرىنداشلار بار كۈچى بىلەن نەھھاسنىڭ سىياسى پائالىيەتلىرىنى قوللىدى. پەقەت شېھىت قىلىنغان ھەسەن ئەل - بەننانىڭ ئورنىغا كىمنى سايلاش توغرىسىدا مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتى ئىچىدە تالاش - تارتىشلار ئوتتۇرىغا چىقتى ۋە ھەتتا تەشكىلات ئىچىدە ئېغىر داۋالغۇشلار مەيدانغا كەلدى. 1951 - يىلى ھەسەن ئەل - ھۇدەيبىينىڭ ۋەزىپىگە تەيىنلىنىشى بىلەن تەشكىلاتنىڭ ۋەزىيىتى نورماللاشتى. تەشكىلاتنىڭ يېڭى باشلىقى نەھھاس ھۆكۈمىتىنىڭ 1936 - يىلى ماقۇللانغان ئىنگلىز - مىسىر توختامنامىسىنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇشىنى قوللاش بىلەن بىرگە ئىنگلىزلەرگە قارشى ئومۇمىيۈزلۈك جىھاد ئېلان قىلدى. بۇ مەقسەتتە بىر قۇراللىق كۈچ تەشكىللىدى. 1952 - يىلى 7 - ئاينىڭ 23 - كۈنى ھۆكۈمەتكە قارشى نامايىش قىلىپ چىققان «ئەد - دۇبباتۇل ئەھرار (ھۆر ئوفىتسېرلار)» قوزغىلىڭىنى قوللىدى. قوزغىلاڭدىن تۆت كۈن كېيىن

(18) يۇسۇف قەرداۋىي، تەربىيەتۇل ئىسلامىييە، 89 - 91 - بەتلەر.

ئېلان قىلغان باياناتىدا بۇ قوزغىلاڭنىڭ «مۇبارەك ئىش» ئىكەنلىكىنى جاكارلىدى. بۇ ھۆكۈمەت بارلىق پارتىيەلەرنى تاقىۋەتكەن بولسىمۇ، مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتىنى سىياسى تەشكىلات ئەمەس، ئاممىۋى پائالىيەتلەر ئېلىپ بارىدىغان بىر جەمئىيەت دەپ قاراپ چەكلىمىدى. پەقەت ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەستىن مىسىرنىڭ يېڭى سىياستى ۋە دۆلەتنىڭ قايتا تەشكىللىنىش پىرىنسىپى ھەققىدە ئىنقىلاپچىلار بىلەن ئىسلام دۆلىتى قۇرۇش ئارزۇسىدىكى مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتى مەنسۇپلىرى ئوتتۇرىسىدا پىكىر ئوخشىماسلىقى ئوتتۇرىغا چىقتى. نەتىجىدە مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتى تەرىپىدىن دۆلەت تۈزىمى قىلىپ بېكىتىشكە تېگىشلىك بەزى بەلگىلىمىلەر، يەنى «خۇسۇسي نىزام»، بۇ مەزگىلدە دۆلەت قانۇنى ئىچىگە كىرگۈزۈلمىدى. شۇنىڭ بىلەن مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتى سىياسى بىر تەشكىلات دەپ قارىلىپ 1954 - يىلى 1 - ئاينىڭ 15 - كۈنى تاقىۋېتىلدى. ھەتتا دۆلەتنى ئاغدۇرۇشقا ئۇرۇنغان ۋە ئىنگلىزلار بىلەن مەخپىي كۆرۈشكەن دەپ ئەيىپلىنىپ تەشكىلاتنىڭ مۇھىم رەھبەرلىرىدىن بىر نەچچە كىشى قولغا ئېلىندى.[19]

ئىنقىلاپ كېڭىشى ئىچىدە ئوتتۇرىغا چىققان ئىختىلاپلارنىڭ شىددەتلىنىشى ۋە 1954 - يىلى 2-ئاينىڭ 25-كۈنى ھەربىي قۇماندان مۇھەممەد نەجىبنىڭ ۋەزىپىسىدىن ئىستىپا بەرگەنلىكىنىڭ ئېلان قىلىنىشى (ئەمەلىيەتتە ئۆزىنىڭمۇ بۇنداق ئىشتىن خەۋرى يوق ئىكەن) بىلەن ئۇنى قوللايدىغان خەلق توپى نامايىش قىلىشقا باشلىدى. بۇ نامايىشقا مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتى باشلامچىلىق قىلدى. ئاخىرىدا مۇھەممەد نەجىب يېڭىدىن ۋەزىپىگە ئولتۇردى. دۆلەتنىڭ پارلامېنت تۈزۈمىگە ئۆتۈشى ئىخۋان جامائىتى تەرىپىدىن مەمنۇنلۇق بىلەن قارشى ئېلىندى."ئىخۋانۇلمۇسلىمىين" يېڭىدىن نەشىر قىلىنىشقا باشلاندى. ئەمما 12-ساندىن كېيىن يەنە چەكلىمىگە ئۇچرىدى.[20]

1954-يىلى 10-ئاينىڭ 26-كۈنى جامال ئابدۇناسىرنىغا قىلىنغان نەتىجىسىز بىر سۇيىقەست ئىخۋانۇلمۇسلىمىنغا نىسبەتەن مۇھىم تارىخىي باسقۇچ بولۇپ قالدى. بۇ ۋەقە باشقا كىشىلەر تەرىپىدىن ئېلىپ بېرىلغان بولسىمۇ، لېكىن دەسلەپكى قەدەمدە سۇيىقەستنىڭ جاۋاپكارى دەپ قارالغان تەشكىلات، قانۇنسىز تەشكىلات

(19) ئىبراھىم ئەل بەييۇمي غەنىيم، «ئىخۋانۇل مۇسلمىين»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 21 - توم، 581 - بەت.

(20) ئىبراھىم ئەل بەييۇمي غەنىيم، «ئىخۋانۇل مۇسلمىين»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 21 - توم، 581 - بەت.

دەپ ئېلان قىلىندى. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن مىڭلارچە ئەگەشكۈچىسى قولغا ئېلىندى. 1954- يىلى 12-ئاينىڭ 4-كۈنى 7نەپەر رەھبىرى ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىندى. بەزى ئىسلام دۆلەتلىرىنىڭ ئارىلىششى بىلەن تەشكىلات رەئىسى ھەسەن ئەلھۇدەيگە بېرىلگەن ئۆلۈم جازاسى مۇددەتسىز قاماق جازاسىغا ئۆزگەر تىلدى. قالغان يەتتە كىشىگە ئۆلۈم جازىسى بېرىلىپ، جازاسى دەرھال ئىجرا قىلىندى. تۈرمىلەردىكى مەھبۇسلار ئېچىنىشلىق قىيىن قىستاقلارغا دۇچار بولدى. 1954 - يىلى 10 - ئايدىن ئايدىن 1955 - يىلىنىڭ بېشىغىچە بولغان ئارىلىقتا 27كىشى سوراق مەيدانىدا ھاياتىدىن ئايرىلدى. 1957 - يىلى 6-ئايدا ئەسكەرلەرنىڭ قالايمىقان ئاتقان ئوقلىرى بىلەن يەنە نۇرغۇنلىغان ئىخۋان ئەزالىرى شېھىت بولدى. ئىخۋانۇلمۇسلىمىننىڭ ھەركەتلىرى شۇنىڭدىن ئېتىبارەن يەر ئاستى پائالىيەتكە ئۆتتى. 1965- يىلىنىڭ بېشىدا قولغا ئېلىنغانلارنىڭ زور كۆپچىلىكى شەرتلىك ياكى سالامەتلىكى ياخشى بولمىغانلىق سەۋەبىدىن قويۇپ بېرىلگەن ئىدى. بىراق شۇ يىلىنىڭ ئاخىرىدا قايتىدىن كەڭ كۆلەملىك قولغا ئېلىش باشلىنىپ كەتتى. ئايال ۋە كىچىك قىزلاردىن تەركىپ تاپقان مەھبۇسلارنىڭ سانى 20مىڭدىن ئاشقان ئىدى. سوراق نەتىجىسىدە يەتتە كىشى ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىندى. 100 دىن ئارتۇق كىشىگە ئوخشاش بولمىغان مۇددەتلەر بويىچە قاماق جازاسى بېرىلدى. ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغانلاردىن بىر قىسمىنىڭ جازاسى مۇددەتسىز قاماق جازاسىغا ئۆزگەرتىلگەن بولسىمۇ، سەييىد قۇتۇپ ، يۇسۇف ھەۋۋاش ۋە ئابدۇلپەتتاھ ئىسمائىل قاتارلىق كىشلەرنىڭ جازاسى يېنىكلىتىلمەستىن 1966- يىلى8 - ئاينىڭ 29-كۈنى ئېتىپ ئۆلتۈرۈلدى.[21]

جامال ئابدۇلناسىر ئۆلگەندىن كېيىن (28.9.1970) ئۇنىڭ ئورنىغا سايلانغان ئەنۋەر سادات تۈرمىدىكى ئىخۋان تەشكىلاتىنىڭ ئەزالىرىنى قەدەممۇ قەدەم قويۇپ بېرىشكە باشلىدى ۋە 1970-يىلدىن 1978-يىلغىچە بولغان مۇددەت ئىچىدە مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتى بىلەن ھۆكۈمەت ئوتتۇرىسىدا ئىتتىپاق ھالەت شەكىللەندى. 1973 - يىلى ھەسەن ئەلھۇدەيبىينىڭ ۋاپات بولۇشى بىلەن تەشكىلاتنىڭ رەئىسلىكىگە ئۆمەر ئەت - تىلمسانى سايلاندى. مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتى بۇ مۇددەت ئىچىدە گەرچە قانۇنلۇق بىر تەشكىلات سالاھىيتىگە ئېرىشەلمىگەن بولسىمۇ،يەنىلا دەۋەت پائالىيتىنى توختاتماي

(21) ئىبراھىم ئەل بەييۇمي غەنىيم، «ئىخۋانۇل مۇسلىمىن»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 21 - توم، 581 - 582 - بەت.

داۋاملاشتۇردى. 1976- يىلى «ئەد -دەۋە » ژورنىلىنى يېڭىدىن نەشر قىلىنىشقا باشلاندى. ژۇرنالدا تەشكىلاتنىڭ قانۇنلۇق بىر تەشكىلات سۈپىتىدە قوبۇل قىلىنىشى لازىملىقى، شەرىئەت سىستېمىسىنىڭ دۆلەت قانۇنى سۈپىتىدە يولغا قويۇلۇشىنىڭ زۆرۈرلىكى، ئەنۋەر ساداتنىڭ 1979- يىلى ئىسرائىل بىلەن ئىمزالىغان ئىتتىپاقلىق كېلىشىمىنىڭ بىكار قىلىنىشى ۋە ئىسرائىلنىڭ قاھىرەدە ئەلچىخانا تەسىس قىلىشىغا يول قويماسلىق قاتارلىق مەسىلىلەر ھەققىدە ئەسەرلەر نەشر قىلىنىشقا باشلاندى. 1978- يىلىدىن 1981- يىلىغىچە بولغان مۇددەت ئىچىدە تەشكىلات بىلەن مىسىر ھۆكۈمىتى ئوتتۇرسىدىكى مۇناسىۋەت ئىران ئىنقىلابى ۋە مىسىر - ئىسرائىل توختامامىسىنىڭ تەسىرىدە يەنە يىرىكلىشىشكە باشلىدى. 1981- يىلى 9-ئايدا «ئەد -دەۋە» ژورنىلى ھۆكۈمەت تەرىپىدىن تارقىتىۋېتىلدى. بۇ ئاربدا تەشكىلات رەئىسى ئۆمەت ئەت -تىلىمسانى قاماققا ئېلىندى ۋە ھۆسنى مۇبارەك ھاكىمىيەت بېشىغا كەلگەندىن كېيىن قويۇپ بېرىلدى.[22]

بۇلاردىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتىنىڭ ھۆسنى مۇبارەك بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى باشتا ياخشى بولغان. ئەمەلىيەتتە مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتى داۋاملىق ھالدا يېڭى قۇرۇلغان ھەر قايسى ھۆكۈمەتلەر بىلەن باشتا چىقىشىپ ئۆتكەن بولسىمۇ، بىر مەزگىلدىن كېيىن زىددىيەت كېلىپ چىقىش ئەھۋالى تەكرارلىنىپ تۇرغان. دېمەككى، ئۇلار تەجرىبە - ساۋاقلارنى ياخشى يەكۈنلىيەلمەي كەلگەن.

يۇسۇپ قەرداۋىينىڭ ئېپادىسى بويىچە ئېيتقاندا مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتىنىڭ ئەزالىرى ھېچقاچان ئۆزلىرىنى زىندانلارغا تاشلىغان ۋە قىيىن قىستاقلارغا ئالغان كىشىلەردىن ئىنتىقام ئېلىشنى ئويلىمىدى. ئۇلارنىڭ مال - مۈلكىگە كۆز تىكمىدى. ئەسىرلىرىنى ئاچ قويمىدى. ئۆلتۈرمەكچى بولۇپ قەست قىلغانلارنى مەيلى ئوچۇق - ئاشكارا بولسۇن، مەيلى مەخپى ھالەتتە بولسۇن ئۆلتۈرۈشنى ئويلىمىدى. ئىمكانىيەتلىرى بولسىمۇ ئۇلارغا قارشى يامان خىياللاردا بولمىدى.[23]

بۇ دەۋردە ئېخۋان تەشكىلاتىنىڭ ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل سايلامغا قاتنىشىشىغا روخسەت قىلىنمىغانلىقى ئۈچۈن 1984- يىلدىكى سايلامغا « ۋەفد پارتىيىسى»

(22) ئىبراھىم ئەل بەييۇمي غەنىيم، «ئىخۋانۇل مۇسلمين»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 21 - توم، 582 - بەت.

(23) يۇسۇپ قەرداۋي، «ئەت - تەربىيەتۇل ئىسلامىييە ۋە مەدرەسەتۇ ھەسەنۇل بەننا»، بەشىنچى باسمىسى، قاھىرە 2004، 21 - بەت.

بىلەن بىرلىششكە مەجبۇر بولۇپ قالغان ۋە پارلامېنتقا ئاران 6 مىللەت ۋەكىلى كىرگۈزەلىگەن، 1987- يىلىدىكى سايلامدا بۇ سان 36 گە يۈكسەلگەن ئىدى. 1990- يىللارغا كەلگەندە ئۇقۇغۇچى ۋە كەسپىي ئورۇنلاردىكى تەسىر دائىرىسىنىڭ چوڭقۇرلىقى بىلەن دۆلەت سىياسىتىنى ئەندىشىلەندۈرىدىغان دەرىجىدە كۈچلەندى. 1995- يىلى ئەكسىلئىنقىلابى كۈچلەر بىلەن ئالاقىسى بار دەپ قارىلىپ ئالدىنقى ئورۇندا تۇرىدىغان رەھبەرلىرىدىن بەزىلىرى قولغا ئېلىندى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە تەشكىلاتنىڭ دۆلەت سىياسىتى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى ئېغىر دەرىجىدە بۇزۇلدى. 1995- يىلى قاھىرەدىكى خىزمەت بىرولىرى تارقىتىۋېتىلدى. بىرى قىسىم تەشكىلات مەنسۇپلىرى ھەربىي سوتتا سوتلىنىپ، ئېغىر جازالارغا تارتىلدى. 1995- يىلى 11-ئاينىڭ 29- كۈنىدىكى سايلامغا قاتنىششىمۇ چەكلەندى. 1996- يىلى 1- ئاينىڭ 20- كۈنى مۇھەممەت ھامىد ئەبۇننەسرىنىڭ ۋاپات بولۇشى بىلەن ئۇنىڭ ئورنىغا مۇستافا مەشھور سايلاندى. تەشكىلات تەرىپىدىن قارار ماقۇللىنىپ ئۇنىڭ خىزمەت مۇددىتى ئۆلۈمگە قەدەر داۋاملىششتىن 6يىللىققا ئۆزگەرتىلدى.[24]

تەشكىلاتنىڭ بىر ئورگان قانۇنى بار بولغاندىن سىرت، ئۇنى شەرھىيلەپ بېرىدىغان بىر ئىچكى نىزامى مەۋجۇت ئىدى. يۇقۇرى دەرىجىلىك خىزمەت ئورگىنى بولغان ئومۇمى كېڭەش (شۇرا) مەجلىسى قاھىرەدىكى 3- قېتىملىق يىغىندا (1935) ئىخۋانۇلمۇسلىميننىڭ نىزامنامىسىنى يېڭىدىن تەستىقلاپ چىقتى .بۇ نىزامنامىگە 1945- يىلى بەزى ئۆزگەتىشلەر كىرگۈزۈلدى. بۇنىڭدا تەشكىلاتقا ئەزا قوبۇل قىلىش شەرتلىرى قايتا ئۆزگەرتىلدى. ئەزالىق باسقۇچى ئىككى قىسىمغا بۆلۈنۈپ ئىجرا قىلىندى. بىرىنچى باسقۇچى كاندىدات ئەزا، ئىككىنچى باسقۇچى رەسمىي ئەزالىق باسقۇچى قىلىپ بېكىتىلدى. تەشكىلاتقا ئەزا بولماقچى بولغان كىشى ئالتە ئاي ئىچىدە ئەزالىق سالاھىيىتىنى تولۇق ئىسپاتلىشى كېرەك ئىدى. بۇ مۇددەت ئىچىدە سىناقتىن ئۆتۈپ رەسمىي ئەزالىق سالاھىيىتىنى ئىسپاتلىغاندىن كېيىن تەشكىلاتقا رەسمىي ئەزالىق باسقۇچى باشلىنىپ، ئاندىن تەشكىلاتنىڭ ۋەزىپە ئۆتەۋاتقان ئەزالىرى قاتارىغا قوشۇلۇشى مۇمكىن بولاتتى. ئەزا بولماقچى بولغان نامزاتلارنىڭ ئون سەككىز ياشقا توشقان بولۇشى شەرت قىلىنىدى. ياخشى ئەخلاق - پەزىلەتكە ئىگە بولۇش، ئىخۋان پىكرىنى ئۆزلەشتۈرۈش، ھەردائىم تەشكىلات تەرىپىدىن بېرىلىدىغان ۋەزىپىنى ئورۇنداشقا تەييار تۇرۇش ۋە ھەر ئاي ئەزالىق

(24) ئىبراھىم ئەل بەييۇمىي غەنىيم، «ئىخۋانۇل مۇسلىمىن»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 21 - توم، 582 - بەت.

بەدەل پۇلى تۆلەش ئارقىلىق تەشكىلاتقا ماددى ياردەمدە بولۇش قاتارلىقلار تەشكىلات ئەزالىرىنىڭ بېسىپ ئۆتۈشكە تېگىشلىك ۋەزىپىسى ئىدى.[25]

3 - ئىخۋانۇلمۇسلىمىن ۋە ئۇلارنىڭ كۆز قارىشى

مۇسلىمان قېرىنداشلار ھەرىكىتىنى 19 - ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدا مىسىردا ئوتتۇرىغا چىققان ۋە غەرب مەدەنىيىتىگە قارشى مۇسۇلمانلارنىڭ پوزىتسىيەسىنى بەلگىلەشكە تىرىشقان بىر ئىسلاھات ھەرىكىتىنىڭ داۋامى دەپ قاراشقا بولىدۇ. جامالۇددىن ئافغانى ۋە ئۇنىڭ ئوقوغۇچىسى مۇھەممەد ئابدۇھ بىلەن باشلىنىپ كېيىنچە لىبېرال ۋە رادىكاللىققا مايىل ئىككى يولغا ئايرىلىپ داۋاملاشقان ئىسلاھات ھەرىكىتى پەقەتلا پىكرى سەۋىيەدە قېلىپ قالغان بولۇپ، خەلق ھەرىكىتىگە ئايلانمىغان ئىدى. رادىكال پىكىر ئېقىمىنىڭ ۋەكىلى سۈپىتىدىكى رەشىد رىزانىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان ھەسەنۇلبەننا، ئىسلام دۇنياسىدىكى قىيىنچىلىقلارنىڭ پەقەتلا جەمئىيەتنىڭ ئىسلاھ قىلىنىشى بىلەن ھەل قىلىنىدىغانلىقىغا ئىشىنىپ ھەرىكىتىنى بۇ پىكىر ئەتراپىدا شەكىللەندۈرگەن ئىدى. ھەسەنۇلبەننا ھەرىكتى ھەققىدە بۇنىڭ بىر خىل يېڭىلىق (تەجدىد) ئەمەسلىكىنى تەكىتلىگەن چۈشەنچىسى، ئىخۋانۇلمۇسلىمىننىڭ غايىسىگە ۋە بۇ غايىگە يېتىپ بېرىشنىڭ يوللىرىنى تېپىپ چىقىش مېتودىغىمۇ بىۋاستە تەسىر كۆرسەتتى.[26] لېكىن بۇ يەردە ئۇنىڭ مۇسۇلمانلارنى قۇرئان ۋە سۈننەتكە قايتىشقا دەۋەت قىلىشىنىڭ ئۆز نۆۋىتىدە يەنە ئىسلام دۇنياسىدا مودا بولۇپ قالغان بىر خىل يېڭىلىق چۈشەنچىسى ئىكەنلىكىنى قوبۇل قىلىش كېرەك. بۇ يەردە بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك ئەڭ مۇھىم بىر مەسىلە شۇكى، ئافغانى جەمئىيەتنى ئىسلاھ قىلىشنىڭ بىردىن بىر يولى ھۆكۈمەت سىستېمىسىنى ئۆزگەرتىشتە دەپ قارىسا، مۇھەممەد ئابدۇھ بۇ نىشانغا پەقەتلا تەلىم - تەربىيە ئىشلىرىنى ئىسلاھ قىلىش بىلەن يەتكىلى بولىدۇ دەپ قارىغان. لېكىن ھەسەنۇل بەننا بولسا، بۇ ئىككى يولنى بىرلەشتۈرگەن ۋە ھەر ئىككىسىگە بىرلا ۋاقىتتا ئەھمىيەت بەرگەن ئىدى.[27]

ئىسلامىي ھۆكۈملەر ۋە ئىسلام تەلىماتىنى ئىنسانلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەت ئىشلىرىنى تەرتىپكە سالىدىغان ئاساس دەپ قاراش پۈتۈن ئىخۋان مەنسۇپلىرى تەرىپىدىن بىردەك قوبۇل قىلىنغان ۋە تەشكىلات تارىخىدا پەقەت ئۆزگەرمەي

(25) ئىبراھىم ئەل بەييۇمىي غەنىيم، «ئىخۋانۇل مۇسلىمىن»، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىسى، 21 - توم، 582 - بەت.

(26)

(27) روبىر جاكسىن، «ھەسەنۇل بەننا ئەر - رەجۇلۇل قۇرئانىي»، 1977 - يىلى بىرىنجى باسمىسى، 7 - بەت.

كېلىۋاتقان بىر خىل كۆز قاراشتۇر. ئىخۋانۇلمۇسلىمىن تەلىماتلىرىدا تېخىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا كىتاب)قۇرئان(ۋە سۈننەتنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئەۋلادلار قانداق چۈشەنگەن بولسا، ئۆزلىرىنىڭمۇ شۇنداق چۈشەنگەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ. ئىسلامنى زامانىنىڭ رەڭگى بىلەن ئەمەس، زامانىنى ئىسلامنىڭ رەڭگى بىلەن تۇس ئالدۇرۇش پىكرىنى ئالغا سۈرىدۇ.

ئىخۋانۇلمۇسلىمىن سەلەپى، سۈننى، سۇپى بىر سىزىق ئۈستىدە يول تۇتۇش بىلەن بىرگە، سىياسەت، ئىقتىساد، ئىلىم - پەن ۋە تەنتەربىيە قاتارلىق ئىجتىمائىي ھەركەتلەرگە ئەھمىيەت بېرىدىغان بىر خىل ھەركەتتۇر. ھەسەنۇلبەننا تەشكىلاتىنىڭ غايىسىنى «ئاساس» ۋە «خۇسۇسىي» دەپ ئىككىگە ئايرىيدۇ. ئاساس غايىلىرىدىن بىرى، پۈتۈن مۇسۇلمان تۇپراقلىرىنى چەتئەل مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ قولىدىن قايتۇرۇپ ئېلىپ، ھۆرلۈككە ئېرىشتۈرۈش. ئىككىنچىسى، بۇ تۇپراقلاردا ئىسلامىي ھۆكۈملەر كۈچكە ئىگە قىلىنىپ،ئىسلام تۈزۈمىنى يولغا قويۇش. خۇسۇسى غايىسى بولسا، جەمئىيەتنىڭ ئۆزگەرتىلىشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. يەنى مىسىر جەمئىيتى ئاساس ئوبېيكت قىلىنغان.

تەشكىلاتقا كىرگەن ھەرقانداق كىشى ئالدى بىلەن ئۆز -ئۆزىنى ھەر جەھەتتىن ئىسلاھ قىلىشى ئۈچۈن كۈچ چىقىرىشى ۋە ئىسلام ئاساسلىرىغا مۇۋاپىق بىر ئائىلە قۇرۇپ چىقىشى، ئاندىن ئىسلام دىنىنىڭ «ياخشىغا بۇيرۇپ، يامانلىقتىن توسۇش» پىرىنسىپىغا ئەمەل قىلىش ئارقىلىق جەمئىيەتنى ئۆزگەرتىشكە ئاتلىنىشى كېرەك. ئىسلام دۇنياسىنى مەدەنىي، پىكرى، ئىقتىسادىي ۋە سىياسى ساھەلەردە ئېمپىرىيالىستىك كۈچلەرنىڭ بويۇنتۇرۇقىدىن قۇتۇلدۇرۇش يولىدا كۆرەش قىلىشى كېرەك. ئىسلامىي ئاساسلارغا مۇۋاپىق، ئىسلام ئۈممىتىنى ۋە ئۇنىڭ بىرلىكىنى مۇھاپىزەت قىلىدىغان، ئىسلام تۈزۈمىنى ھاكىمىيەت بېشىغا قويۇدىغان ئىدىيەدە بولۇشى كېرەك. ئىسلامنىڭ مەدەنىيەت كۆزقارىشىنى ئومۇملاشتۇرىدىغان بىر دۆلەتنىڭ قۇرۇلىشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى لازىم. يەر يۈزىدە مەيدانغا كېلىدىغان بۇزۇقچىلىقلارنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئىسلام دىنىنى ئۈستۈن قىلىش ئۈچۈن جىھاد روھى ئۇرغۇپ تۇرغان بولۇشى كېرەك.[28]

دىنىي ئاساسلارغا تايىنىدىغان بىر جەمئىيەت مودېلىنى مۇداپىئە قىلىدىغان

---

(28) سەئىد ھەۋۋا، «50 - يىلدا مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتى»، 231 - بەت.

ئىخۋانۇلمۇسلىمىن بۇنىڭ پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن ناھايىتى مۇۋاپىق بىر قانۇن ئىكەنلىكىنى تەكىتلەيدۇ. دىن -دۆلەت مۇناسىۋىتىنىڭ ئايرىلىشىغا قاتتىق قارشى تۇرىدۇ. تەشكىلاتقا نىسبەتەن شەرىئەتنىڭ ھۆكۈملىرى ھەرقانداق بىر زامان ۋە ماكانغا ماس كېلىدۇ. بۇ خىل ئەھۋال دىنىي، ئىجتىمائىي ۋە مەدەنىيەت جەھەتتىن بىر گەۋدە سۈۋىتىدە ئىجرا قىلىنىشى كېرەك. ئىسلامنىڭ پۈتۈن بۇيرۇق ۋە ھۆكۈملىرى، بىر - بىرىگە تايىنىدىغان مۇكەممەل بىر ئىجتىمائىي ھايات پىرىنسىپىنى ئوتتۇرىغا قويغانلىقى ئۈچۈن بىر پۈتۈن ھالدا تەدبىقلىنىشى لازىم. بىر قىسمىنى ئېلىپ بىر قىسمىنى تاشلاپ قويۇشقا بولمايدۇ.

شەرىئەت ۋە فىقھ ئايرىمى ئۈستىدە توختالغان ئىخۋانۇلمۇسلىمىنغا نىسبەتەن فىقھى ھۆكۈملەر تارىخىيلىققا ئىگە بولىشى مۈمكىن. پەقەت شەرىئەت بولسا، ھەرقانداق ماكان ۋە زاماندا كۈچكە ئىگە. ئىجتىھاد ئىشىكىنىڭ داۋاملىق ئوچۇق بولىشى زامانىمىزدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ مەسىلىلىرىنىڭ ئىسلامىي بىر ھالەتتە ھەل قىلىنىشى ئۈچۈن ئىمكانىيەت ھازىرلايدۇ.

ئىخۋانۇلمۇسلىمىن ئەنئەنىۋى ئىسلام سىياسىتى چۈشەنچىسىنى ئەسكە سالىدىغان پىكىرلىرى بىلەن ئۇلار ئىزچىللاشتۇرماقچى بولغان تۈزۈمنىڭ تېئوكراتسىيە ياكى دىكتاتورلۇق تۈزۈمىدىن پۈتۈنلەي پەرقلىق ئىكەنلىكىنى تەكىتلەيدۇ. بۇنىڭغا ئاساسەن رەھبەرلىك قىلغۇچى بىر مۇقەددەسلىككە ئىگە بولمىغاندەك قۇرئان ۋە سۈننەتتە ئوتتۇرىغا قويۇلغان بۇيرۇقلار ئالدىدا دۆلەت رەئىسى بىلەن رەھبەرلىك قىلىنغۇچى خەلق ئاممىسى باپ -باراۋەر ھېسابلىنىدۇ.

ئاممىنىڭ ۋەكىلى سۈپىتىدىكى « كېڭەش (شۇرا)» تەرىپىدىن سايلاپ چىقىلغان دۆلەت رەئىسى ئۇلار بىلەن مەسلىھەتلىشىش ئارقىلىق ئىش قىلىدۇ ۋە ئۇلار سايلاپ چىققان كىشىلەر تەرىپىدىن نازارەت قىلىنىدۇ.

ھەسەنۇلبەننا تەرەققى قىلغان بىر دۆلەت مودىلى ئوتتۇرىغا قويماسلىق بىلەن بىرگە ئومۇملاشتۇرۇپ بەزى نوقتىلار ئۈستىدە تەپسىلى پىكىر بايان قىلغان. ئۇنىڭغا نىسبەتەن ئىسلام جۇغراپىيەسى چېگرا تونۇمايدۇ. قان -قېرىنداشلىقنى موھىم دەپ قارىمايدۇ ۋە پۈتۈن مۇسۇلمانلارنى يالغۇز بىر ئۈممەت دەپ قارايدۇ. خەلىپىلىك ئىسلام بىرلىكىنىڭ سىمۋۇلى ھېساپلىنىدۇ. ھەتتا بۇ ئىسلامنىڭ بىر شۇئارى ھېساپلىنىدۇ. خەلىپە بولسا، ئاللاھ بەلگىلىگەن پىرىنسىپلارنى تەدبىقلىغۇچىدىن ئىبارەت. بەنناغا

نسبەتەن سياسى ئىدارە، يەنى دۆلەت رەئىسى، ئاللاھ ۋە ئىنسانلارنىڭ ئالدىدا قىلغان ئىشلىرىدىن مەسئۇل بولىدۇ. تۈزۈملەر ئۈممەتنىڭ بىرلىكى ۋە ئىرادىسىگە ھۆرمەت قىلىش پرىنسىپى ئۈستىگە قۇرۇلىدۇ.

ھەسەنۇلبەننە مەۋجۇد تۈزۈمدە ئۆزلىرىگە نىسبەتەن نېمىنىڭ قوبۇل قىلىنىپ نېمىنىڭ قوبۇل قىلىنماسلىقى ئۈستىدە توختالغان ۋە پوزىتسىيىسى كېيىنكى يېتەكچىلەر تەرىپىدىنمۇ داۋاملاشتۇرۇلغان. پرىنسىپ جەھەتتە ئاساسى قانۇنغا تايىنىدىغان بىر دۆلەت تۈزۈمىگە كۆڭۈل بۆلۈش بىلەن بىرگە بەننا مەۋجۇد مىسىر ئاساسى قانۇنىنىڭ غەرب دۇنياسىدىن ئېلىنغانلىقى، ئىسلامغا مۇۋاپىق بولمىغان نوقتىلارنى چىقىرىۋېتىش كېرەكلىكىنى تەكىتلەيدۇ. ئۇنىڭغا نىسبەتەن خۇسۇسى ۋە كىشىلىك ئەركىنلىكنى قوغدايدىغان، كېڭىشىش ئاساسىغا تايىنىدىغان، كۈچنى مىللەتتىن ئالىدىغان رەھبەرلەرنىڭ قىلغان ئىشلىرىدا ئامما ئالدىدا مەسئۇلىيىتىنى بايان قىلىدىغان ۋە ھەرخىل بېسىمنى چەكلەيدىغان ئاساسي قانۇن ھۆكۈملىرىنىڭ ئىسلامنىڭ پرىنسىپلىرى ۋە تەشكىلى تېمىلاردىكى قائىدە ۋە نىزامنامىلىرىغا مۇۋاپىق كەلمەيدىغان تەرىپى يوق. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاساسي قانۇنغا تايىنىدىغان تۈزۈمنىڭ يەر يۈزىدە ئىسلامي باشقۇرۇش شەكلىگە ئەڭ يېقىن سىستېما ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ.[29]

بەننا ئاساسي قانۇن ھەققىدە كۆرسەتكەن بۇ مۇسپەت پوزىتسىيەسىنى دېموكراتىك تۈزۈملەرنىڭ بىر ئېلىمېنتىنى شەكىللەندۈرىدىغان سياسي پارتىيەلەر ھەققىدە كۆرسەتمەيدۇ. ئۇنىڭغا نىسبەتەن ئاساسى قانۇنغا تايىنىدىغان بىر پارلامېنت تۈزۈمىنىڭ ھەرىكەت مېخانىزمى ئۈچۈن سياسى پارتىيەلەر بولمىسا بولمايدىغان شەرت بولمىغىنىدەك، بۇلار شەخسىيەتچىلىك، ئىنسانلار ئىچىدە دۈشمەنلىك ۋە پۇرسەتپەرەسلىكنىمۇ تۇغدۇرىدۇ. لىكىن ئىخۋانۇلمۇسلىمىننىڭ قۇرغۇچىسىنىڭ بۇ نۇقتىلىق پوزىتسىيەسىگە قارىماي، تەشكىلات رەھبەرلىرى 1970 - يىللارنىڭ ئوتتۇرلىرىدىن ئېتىبارەن كۆپ پارتىيەلىك تۈزۈمگە ئۆتكەن مىسىردا ئۆزلىرىگە يوللۇق بىر زېمىن تاپالىدى. ئالدى بىلەن سياسى پارتىيە قۇرۇشقا تىرىشقان بولسىمۇ، بۇنىڭغا روخسەت قىلىنمىغانلىقتىن كېيىن خىلمۇخىل پارتىيلەر بىلەن ئىتتىپاقلىشىپ بىرلىكتە سايلامغا قاتناشتى ۋە پارلامېنتتىن ئورۇن

(29) ھەسەنۇل بەننا، مەجمۇئەتۇررەسائىل، 274 - بەت.

ئالالىدى.

ئىخۋانۇلمۇسلىمىن ئىسلامي بىر دۆلەت تۈزۈمدە ئىقتىسادنىڭمۇ ئۆزىگە خاس پىرىنسىپى بارلىقىنى ۋە بۇنىڭ كاپىتالىستىك ياكى سوتسىيالىستىك بىر ئىقتىساد تۈزۈمگە ئوخشىمايدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ. تەشكىلاتنىڭ بۇ ھەقتىكى كۆز قارىشى ئاساسەن سەيىد قۇتۇپنىڭ ئەسەرلىرىدە ئۆز ئىپادىسىنى تاپىدۇ. ئىسلام ئىقتىسادىي ھاياتنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان ئىجتىمائىي ئادالەتنى بەرپا قىلىش ئۈچۈن ئۈچ خىل پرىنسىپ بەلگىلەيدۇ. بۇلار مۇتلەق ۋىجدان ئەركىنلىكى، ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدا تولۇق باراۋەرلىك ۋە ئۆز ئارا ياردەملىشىش قاتارلىقلاردۇر.(30)

ئىسلام خۇسۇسى مۈلۈكچىلىك ھوقوقىنى قوبۇل قىلىش بىلەن بىرلىكتە ئۇنى پۈتۈنلەي ئەركىن قويۇۋەتمەيدۇ. مالنىڭ ئىگىدارچىلىقى ئادەتتە ئاممىغا ئائىت بولسىمۇ، كىشى ئىگىدارچىلىقىدىكى مال ھەققىدە ئاممىنىڭ ۋەكىلى سۈپىتىدە ئىش بىجىرىدۇ. ئاما بولسا، پۈتۈن مەۋجۇداتنىڭ ئىگىسى بولغان ئالالاھنىڭ ۋەكىلى. ئىلكىدىكى ئىشلاردىن ئالالاھقا ھېساپ بېرىدۇ. كىشى ئىگىدارچىلىقىدىكى مالغا قانۇندا بەلگىلەنگەن چەك -چېگرا دائىرىسىدە ئىگە بولالايدۇ. تېخىمۇ ئوچۇقراق قىلىپ ئېيتقاندا، ئىگىدارچىلىقتىن بەكرەك قولىدىكى مالنىڭ مۇھاپىزەتچىسى ھېساپلىنىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا ئىسلام مالنىڭ چىقىم قىلىنىشى ھەققىدىمۇ بەزى تۈزۈملەرنى تۇرغۇزىدۇ. ئىخۋانۇلمۇسلىمىن تەشكىلاتى ئىجتىمائىي ئادالەتنى بەرپا قىلىشتا زاكاتنىڭ رولىغا ناھايىتى ئەھمىيەت بېرىدۇ. ئۇلارنىڭ قارىشىدا زاكات تەئەببۇدى ۋە ئىجتىمائىي بىر مەسئۇلىيەتتۇر.(31)

ئىسلام قانۇنى تولۇق يولغا قويۇلغان بىر دۆلەتتە، شەخسىينىڭ بىر يۈرۈش ھەق ۋە ئەركىنلىكىنىڭ كاپالەتكە ئىگە قىلىنىدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويغان ئىخۋانلارغا نىسبەتەن، ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدا رەڭ ۋە ئىرق ئايرىمچىلىقى بولمايدۇ، مۇسۇلمان ۋە زىممىيلەر ئوخشاش ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەتكە ئىگە. بۇنىڭدىن باشقا زىممىيلار ئۆزلىرىنىڭ قانۇنلىرىنى ئىجرا قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ئىبادەت، پىكىر، سۆز، تەلىم -تەربىيە ۋە مال -مۈلۈك ھوقۇقى مۇھاپىزەت قىلىنىدۇ. پۈتۈن بۇ ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەتلەر شەرىئەت ھۆكۈملىرى ئىچىگە كىرىدۇ.

(30) سەيىد قۇتۇپ،ئەل ئادەلەتۇلئىجتىمائىييە فىل ئىسلام، 32 - بەت.

(31) يۇقۇرىدىكى ئەسەر، 90 - 114 - بەتلەر.

ئىخۋان تەشكىلاتى كۆزلىگەن نىشانغا يېتىش ئۈچۈن خىلمۇخىل ئۇسۇللارنى قوللىنىدۇ ۋە راۋاجلاندۇرىدۇ. بۇلارنىڭ ئىچىدە غايىسىگە باغلىق ھالدا چەتئەل كۈچلىرىنىڭ ئىشغالىيىتىگە قارشى كۈرىتىشكە تېگىشلىك ئىشلارمۇ پەرقلىق بولىدۇ. ھەسەنۇلبەنناغا نىسبەتەن ئىمپېريالىزىمغا قارشى جىھاد قىلىش ھەربىر مۇسۇلماننىڭ ئۈستىدە پەرز. بەننا جىھاد ھەققىدە ئۇزۇن ئىزاھاتلار بەرگەن بولسىمۇ لېكىن بۇ ھەقتىكى پىكىرلىرىنى سىستىملاشتۇرمىغان. بەننا باشتا قوراللىق ھەركەتكە قارشى تۇرغان. لېكىن ئۇنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئىخۋانۇلمۇسلىمىن تەشكىلاتى ۋە تەشكىلات مەنسۇپلىرى بىلەن دۆلەت ۋە ھۆكۈمەت باشقۇرۇۋاتقان سىياسەتچىلەر ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەتنىڭ كۆپىيىشى، خۇسۇسەن 1954 - يىلىدىن ئېتىبارەن جامال ئابدۇنناسىر سىياستى تەرىپىدىن خىلمۇخىل ئۇسۇللاردىكى قىيىن -قىستاقلارغا ئۇچرىغاندىن كېيىن جىھاد چۈشەنچىسىنى تېخىمۇ كەڭ ساھەگە يايغانلىقى ۋە پىكىرلىرىدە تېخىمۇ رادىكاللاشقانلىقى كۆرۈلمەكتە.

ھەسەنۇلبەننا بىلەن سەييىد قۇتۇپنىڭ ياشىغان دەۋرلىرىنىڭ تەسىرىدە پىكىرلىرىدىمۇ ئوخشىماسلىقلار مەۋجۇتتۇر. بەننانىڭ نوتۇقلىرىدا جاھىلىيىيە ياكى دارۇلھەرب ئۇقۇملىرى ئۇچرىمايدۇ. سەييىد قۇتۇپ بولسا، ئۆزى ئىچىدە ياشاۋاتقان تۈزۈمنى جاھىلىيەت تۈزۈمى دەپ قارىماقتا ۋە ئۇنىڭغا قارشى جىھاد قىلىش لازىملىقىنى ئوتتۇرىغا قويماقتا. سەييىد قۇتۇپنىڭ پىكىرلىرى ئادەتتە ئىخۋانۇلمۇسلىمىننىڭ ئاساسلىق پىكرى بولمىسىمۇ ئۇنىڭ 1960 - يىللاردىكى ئىخۋان ھەركىتىنىڭ يۆنىلىشىگە يېتەكچىلىك قىلغانلىقى ۋە كېيىن مىسىردا تېخىمۇ رادىكال تەشكىلاتلارنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشىدا مۇھىم رول ئوينىغانلىقى بىر ھەقىقەت.

ئىخۋان تەشكىلاتى 1970 - يىللاردىن كېيىن ھەسەنۇلبەننانىڭ يولىدىن يۈرۈپ، مەۋجۇد تۈزۈملەر بىلەن چىقىشىپ ئۆتۈش پوزىتسىيەسى شەكىللەندۈرگەن. باشقىلارنى كاپىرلىق بىلەن ئەيىپلەيدىغان (تكفير) پوزىتسىيەسىدىن يىراق تۇرۇشقا تىرىشقانلىقى مەلۇم. شۇنداقلا ھەرخىل چېكىدىن ئېشىپ كەتكەن ئىش -ھەركەتلەردىن ۋە رەھبەرلەرگە قارشى جىھادقا چاقىرىشتىن يىراق ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلغان.[32]

(32) يۈسۈف قەرداۋىي، تەربىيەتۇل ئىسلام، 86 - بەت.

4 - مۇسۇلمان قېرىنداشلار ۋە سەلەپىيلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋەتلىرى

يېقىنقى زاماندىن بېرى مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتى بىلەن سەلەپىي ئىسلام ئېقىمىنىڭ تازا چىقىشالمايۋاتقانلىقى ئوپ - ئوچۇق ئاشكارا بولماقتا. بولۇپمۇ 2011 - يىلى 1 - ئايدا باشلانغان مىسىر خەلق قوزغىلىڭى ۋە ئۇنىڭ نەتىجىسىدە 2012 - يىلى ئۆتكۈزۈلگەن سايلامدا مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتى تەرەپدارى بىرسىنىڭ تەختكە ئولتۇرۇشى، يېڭى دەۋردە سەلەپىي – ئىخۋان زىددىيىتىنى يۇقۇرى پەللىگە ئېلىپ چىقتى. بۇ مەسىلىنىڭ بىر نەچچە تۈرلۈك سەۋەبى بولۇشى مۇمكىن. بىز بۇ يەردە مەسىلىنىڭ تارىخى ئارقا كۆرۈنىشىگە بىر نەزەر سالىدىغان بولساق بەزى مۇھىم ۋەقەلەرگە شاھىت بولالايمىز.

مۇسۇلمان قېرىنداشلار ھەرىكىتىنىڭ قۇرۇلۇش يىللىرىدا سەئۇدىي ئەرەبىستان ھۆكۈمىتى، تەشكىلاتىنىڭ ئاساسچىسى بولغان ھەسەنۇل بەنناغا قارشى مۇسپەت پوزىتسىيەدە بولغان. ھەتتا ئۇنى ئەرەبىستاندا بىر ئالىي مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىشقا تەكلىپ قىلغان. لېكىن ئاللاقانداقتۇر سەۋەپلەر تۈپەيلىدىن ئەمەلىيلەشمىگەن. ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ مىسىردا ئەرەب مىللەتچىلىكىنىڭ بايراقدارى جامال ئابدۇنناسىر ھۆكۈمەت بېشىدا ئولتۇرغان مەزگىلدە سەئۇدىي ئەرەبىستان بىلەن مۇناسىۋىتى ياخشى بولماي قالغان. ئەينى ۋاقىتتا سەئۇدىي ئەرەبىستان ئابدۇنناسىرغا قارشى مۇسۇلمان قېرىنداشلار ھەرىكىتىنى ماددى جەھەتتىن قوللىغان. تەشكىلات ئەزالىرىنىڭ سەئۇدى ئەرەبىستاندىكى مەكتەپلەردە تەلىم ئېلىشىغا ياردەم بەرگەن. ئەسلىدە سەئۇدى ئەرەبىستان مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتىنىڭ دىنىي مەسىلىلەردە كەڭ قورساق بولۇش پوزىتسىيەسى ۋە ھەسەنۇل بەننانىڭ سوپىزىمغا يېقىن تۇرۇشى سەئۇدى تەرەپدارلىرىنىڭ ئىدىئولوگىيەلىك ئەندىشىلىرىنى قوزغاپ قويغان. ئۇنىڭدىن سىرت يۇقۇرىدا دەپ ئۆتكىمىزدەك ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدىكى سىياسىي مەنپەئەتنى چىقىش قىلغان ئالاقە ئۇسۇلىنىڭ مۇھىم رولى بارلىقىنى ئىنكار قىلغىلى بولمايدۇ. چۈنكى ئابدۇنناسىر دەۋرىدە سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتىنى قوللىشىنىڭ ئارقىسىدا مانا مۇشۇنداق بىر سەۋەپنىڭ بارلىقىنى ئىنكار قىلغىلى بولمايدۇ. چۈنكى ئەينى ۋاقىتتا مىسىر ھۆكۈمىتى سەئۇدى ئەرەبىستاندىكى ئۆكتىچىلەر ھەرىكىتىنىڭ رەھبىرى تەللال بىن ئابدۇلئەزىز ۋە ئۇ باشچىلىق قىلغان «ھۆر شاھزادىلەر ھەرىكىتى»نى قوللىغان ئىدى. ئەڭ ئاخىرقى قېتىم مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتى تەرەپدارلىرىنىڭ كۆچىيىپ

كېتىشى خەلقئارا سەھنىدە داۋاملىق ئىسرائىلىيە تەرىپىدە تۇرۇپ كەلگەن سەئۇدى ئەرەبىستان پادىشاھلىق تۈزۈمى ئۈچۈن بىر تەھدىت ئىدى.[33] يەنە مۇھىم بىر مەسىلە، سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ قۇرۇلۇشىدا ئىنگلىزلارنىڭ مۇھىم رولى بار. شۇنىڭ ئۈچۈن دۆلەت، ئىنگلىزلارنىڭ مەنپەئەتىگە قارشى ئىش قىلىدىغان ھېچقانداق پائالىيەتنى قوللىمايدۇ. ئەرەبىساندا ياشايدىغان مەلۇم شەخس ياكى كۈچلەرنىڭ ئاستىرتتىن قىلغان ياردەملىرى دۆلەت سىياسىتىگە ۋەكىللىك قىلالامايدۇ. مانا مۇشۇ ئەھۋاللارنىڭ ھەممىسى ئىخۋان ھەركىتى بىلەن سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ ئىسسىق قانىتى ئاستىدا تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان سەلەپىي ھەركەت ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەتلەرنىڭ تارىخىي ئارقا كۆرۈنۈشلىرىدىن بەزىلىرى ھېساپلىنىدۇ.

بۇ يەردە شۇنى ئېتىراپ قىلىش كېرەككى، مۇسۇلمانلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن نۇرغۇنلىغان جەڭلەردە غەلىبە قىلغان بولسىمۇ، سىياسىي مۇرەسسە جەھەتتە ئاساسەن مەغلۇپ بولۇپ كەلگەن. بىر مۇسۇلمان پىرقە يەنە بىر مۇسۇلمان پىرقىدىن ھوقۇق تارتىۋېلىش ياكى ئۇنىڭغا ھاكىم بولۇش ئارزۇسى بىلەن دىنىنىڭ ئاساسىي پرىنسىپلىرىنى ئاياق ئاستى قىلىپ، باشقا دىندىكى پىرقەلەردىن ياردەم سوراشتىن تەپ تارتمىغان. ئۆزئارا ئۇرۇشۇپ مىڭلارچە مۇسۇلمانىنىڭ قېنىغا زامىن بولغان. ئۆزىنىڭ دىن قېرىندىشىنى ئۆلتۈرۈش ۋە مەنىۋىي جەھەتتىن ياتلاشتۇرۇش تارىخنىڭ بەتلىرىدىن بىر قارا سەھىپە سۈپىتىدە ئورۇن ئالغان. ئۆتمۈشتە ھەر خىل ئىسىم ۋە شۇئارلار بىلەن ئوتتۇرىغا چىقىپ مۇسۇلمانلار جوغراپىيەسىدە باشقا ئەللەرنىڭ يىلتىز تارتىشىغا خىزمەت قىلغان «مۇسۇلمان» پىرقەلەر مەۋجۇت بولغان بولسا، زامانىمىزدىمۇ كۆرۈنۈشتە مۇسۇلمان بىر ھەرىكەتكە ئوخشاش پىكىر بىلەن مەيدانغا چىقىپ، پەردە ئارقىسىدىن ئىسلام دۈشمەنلىرىنىڭ ئوچىقىغا ئوت يېقىۋاتقان كىشى ۋە ھەرىكەتلەر مەۋجۇتتۇر. بۇنىڭ نۇرغۇن سەۋەپلىرى بولۇشى مۇمكىن. لېكىن رېئاللىق بەكمۇ ئېچىنىشلىق. مىرسىردا دۇنيا ئىنسانلىرىنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئالدىدا ئۆزلىرىنى مۇسۇلمان دەپ ئاتايدىغان ۋە مۇسۇلمانلىقنىڭ گۈللىنىشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىۋاتقانلىقىنى دەۋا

(33) سەمىر يورۇلماز، «سەئۇدى ئەرەبىستان ۋە مۇسۇلمان قېرىنداشلارمۇناسىۋىتى ئۈستىدە بىر مۇلاھىزە»، ئوتتۇرا شەرق ژۇرنىلى، 2016 - يىلى 1 - ئاي، 72 - سان، 67 68- - بەت.

قىلىدىغان ئىككى ھەرىكەتنىڭ ھالقىلىق پەيتتە بىر - بىرى بىلەن دۈشمەنلىشىشى، شۇ مۇناسىۋەت بىلەن دۇنيا تارىخىدا بەك ئاز نىسپ بولىدىغان ئەڭ ياخشى پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويۇشى ئەپۇ قىلغىلى بولىدىغان بىر خاتالىق ئەمەس.

بۈگۈنكى كۈندە دۇنيا، ئىسمى قويۇلمىغان بىر ئۆزگىرىشنىڭ ئىچىدە تۇرماقتا. چوڭ دۆلەتلەر بىر - بىرىگە قارشى ئىقتىسادى مەنپەئەتلەرنى مەركەز قىلغان ھالدا توقۇنۇشلارنى ياراتماقتا. ئۇرۇش قۇرالى سۈپىتىدە تېخنىكا ۋە مېدىيانىڭ رولىدىن ئاكتىپ پايدىلانماقتا. بۇلارنىڭ ئىقتىساد دېگىنى «قارا ئالتۇن» دەپ ئاتىلىدىغان نېفىت مەنبەلىرى ھېساپلىنىدۇ. بۇ نوقتىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا ئوتتۇرا شەرق ۋە تۈركىستان رايۇنىنىڭ ئوتتۇرا قىسىملىرى ۋاز كەچكىلى بولمايدىغان بىر بەلۋاغ. ئوتتۇرا شەرقتە بولسا ئىسرائىلنى ھېساپقا ئالمىغاندا ھەممىسى ئەرەپ ئىرقىغا مەنسۇپ بولۇش بىللەن بىرگە ئوخشاش بولمىغان دىنى مەزھەپلەردىكى ئىنسانلار ياشايدۇ. تۈركىستاننىڭ ئوتتۇرا قىسىملىرىدا بولسا، ھەممىسى تۈركىي مىللەتلەر بولسىمۇ، ئۆتكەن يۈز يىلنىڭ بېشىدا غەرپتە ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان «مىللەت»لەرگە مەنسۇپ خەلقلەر مەۋجۇت. بۇ خىل ئىجتىمائى رېئاللىق يەرلىك جەمئىيەت ئۈچۈن ئانچە مۇھىم مەسىلە بولمىسىمۇ، غەرپ ياكى باشقا مۇستەملىكچى ئەللەر ئۈچۈن ئەڭ پايدىلىق قۇرال. ئۇلار بۇنىڭدىن كېيىن نەچچە مىڭ كىلومېتىرلىق مۇساپىدىكى دۆلەتلىرىدىن مىڭلاپ قۇراللىق ئەسكەر يۆتكىمىسىمۇ بولىدۇ. ئوتتۇرا شەرقتىكى دىنى مەزھەپلەر بىر - بىرى بىلەن قانچىلىق چوڭقۇر توقۇنۇش پەيدا قىلىپ تۇرسا غەرپ ئەللىرىنىڭ مەنپەئەتلىرى شۇنچىلىك كاپالەتكە ئېگە بولۇپ تۇرۇۋېرىدۇ. تۈكىستاندا باشقىلار تەرىپىدىن بەلگۈلەپ بېرىلگەن سۈنئىي چېگرالار ۋە ئويدۇرما «مىللەت»لەر ئۆز ئارا دۈشمەنلىشىشنى داۋاملاشتۇرغانسېرى يەرلىك خەلق «ئالتۇن تاۋاقلىق تىلەمچى»لەر بولۇپ قېلىۋېرىدۇ. ■